

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj

vidékre postán, vagy helyben házhoz hordva:
Egész évre . . . . . 4 frt.
Félévre . . . . . 2 frt.
Negyedévre . . . . . 1 frt.
Egyes szám ára 10 kr.

Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:

Háromszor hasábozott 15 garmondsor, vagy ennek helye 1 frt. — Bélyegdíj minden beiktatásnál 30 kr.

Mellékletdíj:

Százától 1 frt 40 kr. — A díjak előre fizetendők.

A szerkesztő lakása:

Botos-utca, ref. tanári lak, emeleti lakosztály.

Kiadóhivatal:

Becsek Dániel könyvnyomdája.

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS.

Az ápril-juniusi évnegyed készöbön léte alkalmasból tisztelettel kérjük lapunk olvasó-közönségét az évnegyedi előfizetés megújítására.

Ujjonnan belépő előfizetőinknek azon indokból, hogy munkálkodásunkat annál könnyebben áttekinthessék, kedvezményképen ingyen szolgálunk lapunk január-márciusi évnegyedének számaival azon kettős feltétel mellett: csak addig szolgálunk, amíg meglevő példányainkból telik, és ha az illetők az elvitelről maguk gondoskodnak.

Az előfizetési pénz alólirtak akármelyikéhez utasítható.

SZAKÁCS MÓZES,
laptulajdonos és felelős szerkesztő.

BECSEK DÁNIEL,
kiadó.

A Háver-alapítvány.

Amennyire leverő, ha nemzetünk létért való küzdelmében igen sokszor kénytelenek vagyunk találkozni a nyomorult élődiséggel, az önzésnek e legundokabb fajával, épen annyira fölemelő hatással van a már-már csüggedező lelkekre, midőn szemünk az áldozatkészségnek szebbnél-szebb tényeiben találhatunk gyönyört.

Ilyen fényes tény a Háver Mihály-alapítvány is, amelyről szóló értesítést t. Fábri József óralja-boldogfalvi lelkész tollából az „Erdélyi Prot. Közlöny“ után közöljük olvasóinkkal:

TÁRCA.

A fényüzésről.

(Folytatás.)

Egy úr (mindnyájunk előtt ismeretes) gondolta, hogy az örökös, de azért kifogástalanul legeszségesebb és legtáplálóbb marha- és sertéshús helyett jó lesz már lúdhúst is enni. Bevásárolt két libát, drbját 50 vagy 60 krjával-e? már nem is tudom. Az úrnapi vásártól kezdve tartogatta török-búzaszedésig keverttel és zöldségekkel. Török-búzaszedés után — török-búzával; de a két lúd, mert a megvásárolt libákból lúdak lettek, sokat evett; annyira sokat, hogy Szent-Márton napja felé abból a török-búzából, mely egy 10 frttal kiárendált és 5 frtért megmunkált földcsékén termett, már alig volt annyi, hogy Szent-Márton napig megérjék vele. Igaz, hogy a lúdak ígértek is, hogy addig szépecskén meghízna s a ritka és várva-várt éledeletet okvetlenül nyújtani fogják.

Csak hogy, óh átkos sors! nem annak nyújtották, ki egy 10 frttal kiárendált és 5 frtért megmunkált török-búza-földnek egész termését nyújtotta nekik táplálékul, hanem valami léhütőnek, ki épen Szent-Márton napra viradólag állította el békés tanyájáról a két lúdat.

Tényt beszéltem el önöknek, tisztelt hallgatóság! megtörtént dolgot.

A két lúd került ingyenc gazdájának minden bizonnyal 20 frtba.

Azt hiszem, hogy ily drága lúdakkal élni

„Óralja-boldogfalvi haszonbérlo, tordai születésű t. c. Háver Mihály úr fáradhatatlan szorgalmának gyümölcsei felől végrendelevén, azáltal munkás életének marandó emlékoszlopot emelt. Ugyanis magyar nemzetisége és reform. vallása iránt kebelében élő tiszta szeretettől indítatva, összes vagyonából hagyni kíván az új-tordai fiú-iskola tanítói fizetése növelésére 5000 frt úrbéri kötvényt. A hátszegi reform. iskola tanítói fizetése növelésére hasonlólag 5000 frt úrbéri kötvényt, oly móddal, hogy azok kamatait ő, vagy hátramaradható özvegye élvezze holta napjáig, — még azon esetben is, ha talán az ő nevét mással cserélné föl, — minek bekövetkeztével az irt két reform. iskola tanítói. Továbbá édes testvérének Háver Józsefnek légal 4000 frt úrbéri kötvényt azon kikötéssel, hogy ezen összeg az ő holta után azonnal kiszakittassék összes hagyatékából és a szászvárosi reform. gimnázium pénztárába helyeztessék, honnan annak kamatait irt testvére élvezze holta napjáig; azután pedig négy, a szászvárosi reform. gimnáziumban tanuló, hátszegvidéki, szegény, de jó magaviseletű ref. vallású gyermek segedelmezésére fordíttassék évenként Háver-alapítvány címén. Ezekén kívül a hátszegi reform. egyház birtokába bocsátott egy 1000 frtos úrbéri kötvényt a végre, hogy azzal a megvásárolt papilak kifizetését pótolják. Végre reményt nyújtott az

még akkor is fényüzés, főkép, ha az történetesen, mint ez alkalommal, nem is sikerül.

Én is ettem 9 frtos kappant; mert belekerült azon kappan 9 frtba, melyet egy kedves ifjú asszony a piacról vásárolt takarmánnyal nevelt, s amelyet egy este vacsora alkalmával elfogyasztottunk. Tehát egy vacsora, hozzá nem számítva egyebet, mikből még állott, csak kappanjára nézve került 9 frtba.

Ehhez sem kell kommentár. Az igazság érdekében különben meg kell jegyeznem, hogy sem a lúdas uraság, sem a kappanos asszonyság, kinek én valék szerencsés azt számokkal csálhatlanul bebizonyítani, hogy a kappan 9 frtba került, többet oly drága lúdat és kappant nem kívántak asztalra adni. Megtérték; de csak úgy, hogy azután az uraság tétetett asztalára 9 frtos kappant és az asszonyság 20 frtos, illetőleg 10 frtos lúdat.

Mert hiában, az ember még a maga kárán sem igen tanul. A túlköltekezés, rossz gazdálkodás — fényüzés, igen nagy mértékben gyöngéje mindnyájunknak. Ez ellen hiában tart leckét akármelyikünk; mert könnyen azon hibába esik, melyikbe esett azon általam különben nagyon tisztelt úrhölgy, ki közelebbi felolvasása alkalmával élesen kikelt a sok mindenféle másli ellen, mit a hölgyek magukra alkalmaznak, és nem vette észre, hogy ő maga is tele volt máslikkal. Úgy járt, mint az egyszeri pap, ki mindig vizet prédikált, maga pedig bort ivott.

De, miután mindenki, ki a fényüzés ellen prédikál, — magamat sem veszem ki — úgy jár,

iránt is, hogy azon helység szegény reform. ekléziájáról — Óralja-Boldogfalváról, melyben küzdelemteljes élete húsz évét töltötte el, — sem fog megfelekedezni és azon két kulesú ladát, melyet itteni egyházunknak adni ígért, nem fogja csak üresen bocsátani az egyház birtokába. És mindezt egy oly férfiú tette, aki a sanyarú körülmények nyomása következtében megfosztatott azon lelki élvezettől, hogy olvasni, írni tudjon, s lelkét azok által is mivelhette volna. Annál inkább megérdemli, hogy neve egy gróf Mikó és Kún Kocsárd nevei után megemlítettessék. Ha gyermekkori kedvezőtlen sorsa megfosztotta őt attól, hogy tanulhasson: legalább eszközlője lett, hogy az ő segedelmezésével több szegény gyermek annak lelket emelő áldásaiban részesülhessen. A természet egyszerű növeltje ő, de alapjában nemes lévén, im meghozta, s biztosan hisszük, hogy még ezután is sokáig hozandja nemes gyümölcseit.“

KÖZMIVELŐDÉS.

A testgyakorlat tanítása.

(Folytatás.)

A testgyakorlat tanítása kezdeténél legelső az

I. Állás fölvétele.

Ez ekképen megyen végbe: Midőn a tanító kiviszi a gyermekeket alkalmas térre, ott engedi

mint a vizet prédikáló és bort ivó pap, mert lehetetlen, hogy közülünk a legszilárdabb, a leghatározottabb fényüzés-ellenzőnek is ne akadna olyan rozsz órája, mikor fényüzésre vetemedik, ennél fogva megbánva-szánva azt is, amit eddig a fényüzésről ellene beszéltem, áttérek tulajdonképi céloimhoz, t. i. oda, hogy szóljak valamit a fényüzésről és annak hatásáról, a nemzetgazdasági tudomány szempontjaiból tekintve; s hogy hozzak föl vagy egy példát a fényüzés nagyobb mérvű esetei közül, és hogy fölemlítsem azt, vajjon a társadalom és államhatalom gondoskodott-e és mily úton-módon a fényüzés korlátozásairól.

A fényüzés a legvitatottabb nemzetgazdasági kérdés; sok könyvet irtak róla; s mégis a róla irt számtalan műveknek legnagyobb része improduktívnak mondható, mivel azok elvont okoskodásaiakkal sem a közélet észszerűbb fogyasztására és helyesebb irányára, sem a közgazdasági ismeretek fejlesztésére hatással nem voltak.

A legrégebb kortól mostanig — a keleti népeknel, a görögöknél, a rómaiaknál, a középkori egyházi íróknál és a bölcséknél, az újkorban a merkantilistáknál és physiokratáknál — minden időben, sőt minden nevezetesebb nagy szellemű ember irataiban és beszédeiben a fényüzésről majd pártoló, majd pedig kárhóztató nézetek nyilvánultak és többnyire általában vizsgálták annak az egyén vagy társadalom életére előnyös vagy hátrányos befolyását; jelenleg azonban a nemzetgazdasági tudomány e kérdés körül határozott állást kezd elfoglalni és a közéletben nagy szerepet ját-

egy kevés ideig őket pihenni, hogy nyugodt testtel fogjon a testgyakorlat tanításához.

Ezután figyelmezteti a tanító a gyermekeket, hogy névszerint fogja szólítani mindeniket; melyre feleljenek ekkép: Itt vagyok!

És azután oda menjen, ahová a tanító rendeli, mindenik gyermek.

Ezekután megkezdí a tanító a sor képezését, még pedig egy sorban a jobb szárnyától elkezdve nagyság szerint egymásmellé állítja a tanulókat mind, és így képeznek egy sort. Mikor ez megvan, vezényli: *Szét mehetnek!* azután gyülekezteti így: *Rend-be!* addig, míg jól tudják. Mikor ez megvan, engedi a tanulókat kényelmesen állani, s ez idő alatt a tanító elkezdí magyarázni az állás fölvételét, mutogatva saját magán, úgy, hogy mindenik láthassa.

Az állás fölvételére a következő magyarázat kívántatik: A tanuló csizmája (vagy cipője) sarkait zárkoztatja (összehozza), s a csizma (vagy cipő) orrát annyira szétnyitja egymástól, hogy a test nagysága szerint legyen egy tenyér hézag a két csizma orra közt.

Miután ez megvan, térdeit megvonja, s a test felső részét a csípőből egy kissé kiemeli s egyenlően hagyja nyugodni azon (nem dőlve ide vagy oda). A vállak egyenlő magasságban maradnak. A mell pedig előre domborodjék, hogy így a tüdő szabadabban működhesse. A karok természetesen csüngjenek a test mellett, még pedig úgy, hogy a hüvelykujj a nadrág (vagy harisnya) szegélyét érintse, a többi ujjak pedig egymásmellett zárkozva legyenek. A fő egyenest legyen tartva, hogy így a pillanat előre hasson.

Miután a tanító szemléltette tanítványainak elmagyarázta a fennirtakat, azután előveszi egyenkint tanítványait és azokkal is ismétli, míg végre az egészszel egyszerre, és ha vagy egy hibásan vinné végbe, azokat kijavítja. Ezen állás fölvételére ekkép vezényel: *Vi-gyázz!*

Ezen állás fölvétele után következik a *Pi-hen-j!* vezényszó, melyre a tanuló jobb lábát a másiktól jobbra és előre teszi egy félláb távolságra és így magát a kényelemnek átadja, azon megjegyzéssel, hogy a bal csizmája (vagy cipője) sarkát helyéből nem szabad mozdítani, azért, hogy ha a tanító ismét vezényli: *Vi-gyázz!* azonnal a tanuló fölvehesse előbbeni állását, még pedig úgy, hogy a sor egyenes legyen.

szó kérdés fogalmának lényege alaposan kezd felderíttetni.

Hajdan e kérdés egyoldalulag, csupán csak az erkölcs szempontjából, tárgyaltatott és a javak, értékek fogyasztásánál a fogyasztás hatása figyelembe nem vétetett, sőt ellenkezőleg, a fényűzés a fogyasztás elfajulásának, kinövésének tartatott.

Pedig a fényűzés relativ — viszonylagos — fogalom; mert amely értékfogyasztás valamely korban, helyen, egyénre vagy államra nézve fölösleges, — tehát fényűzési — az más időben, más egyénre vagy nemzetre nézve, szóval változott körülmények szerint, valódi szükséges, műveltségnek természetes következményét képezheti. Ezért kell a fényűzés minden egyes esetében a fogyasztónak anyagi, szellemi és erkölcsi, sőt politikai helyzetét is minden oldalról megvizsgálni, mielőtt a fényűzést megállapítanók vagy arról határozott ítéletet mondanánk.

A fényűzésnek viszonylagossága folytán mindazoknak, kik a fényűzést dicsőítik, mert az ipart és kereskedelmet fejleszti, az anyagi jólétet előmozdítja, a szívet nemesíti; mind pedig azoknak, kik azt kárhoztatják, mert az embereket elpuhítja, sok értéket pusztít, az életben a szükségeset, a kényelem miatt, elhanyagolja, az egyéneknek úgy, mint a népnek összes erőit kimeríti — egyformán és teljesen igazuk lehet.

Találón mondja Roscher Vilmos, korunknak legnagyobb nemzetgazdász, midőn azt állítja, hogy: „minden korban és minden államban volt fényűzés; egészséges népnél a fényűzés is egészséges

Ezekután jönnek a

II. Főfordulatok.

A főfordulatok leginkább szolgálnak tisztelgésre, t. i. midőn egy előjáró közeledik a sorhoz avégett, hogy azt megvizsgálja, a tanító a sor eleibe áll, még pedig hat lépés távolságra a sortól, azon vége eleibe a sornak, merről az illető előjáró jön. Midőn a illető előjáró 15 lépésre közeledik, akkor a tanító a sor felé fordul és vezényli a tanulóknak: *Vi-gyázz!* és azután, midőn hat lépésre közeledett, vezényli: *Jobbra-vagy Balra-nézz!* aszerint, amerről jön az előjáró.

Figyelmeztetni kell a tanulókat arra is, hogy midőn a sor előtt megyen el az, kinek történt a tisztelgés, azt a fővel és a szemmel kísérni kell arra, amerre halad. Miután az előjáró megvizsgálta a sort, vagy eltávozott, azután a tanító vezényli a tanulóknak: *Vi-gyázz!* mire a fő egyenes tartásba jön, és azután: *Pi-hen-j!*

A főfordulatok után következnek a

III. Testfordulatok.

A testfordulat háromféle, ú. m.: egész fordulat, fél fordulat, kettős fordulat.

Egész fordulat az, midőn arccal oda fordulunk, ahol egyik vagy másik vállunk volt.

Fél fordulat az egész fordulatnak fele.

Kettős fordulat az, midőn arccal oda fordulunk, ahol a nyakunk csigolyája van.

A fordulatoknál tekintetbe kell venni azt, hogy mindig a bal sarkon történjen és a jobb láb-talp gyöngé segítségével.

A fordulatok vezénylésére szolgálnak a következő vezényszavak: *Jobb-ra! Bal-ra! Fél fordulatra ezek: Fél-bal! Fél-jobb! Kettős fordulatra: Hátra-arc! onnan az előbbi helyzetbe visszahozni: Előre-arc!*

A fordulatok után jön a

IV. Rendek, kettős rendek képezése.

A rendek képezése akképen történik, hogy a tanító a tanulókat sorakoztatja nagyságok szerint, s midőn ez megvan, a jobb szárnyán elkezdi az elsővel mondatni: *egy!* a második kettő! a harmadik újra *egy!* a negyedik kettő! s. t. b., ezt mindaddig mondják rendre egyenkint, míg az egész sor bevégezte. Miután elszámolták a gyermekek: *egy! kettő! egy! kettő!* azután képezeti a tanító a „rendeket“, mely ezen vezényszóra történik: *Szakasz-ba!* Ezen ve-

és az általános jólét lényeges eleme; beteg népnél pedig a fényűzés is beteg és betegítő.“

A fényűzésnek azon számtalan értelme, melyben az a közéletben egyesek, társadalmi osztályok és népek által felfogásukhoz, anyagi helyzetükhöz és műveltségi fokukhoz képest különböző időben és helyen magyaráztatott, alig felsorolható; mert a férfi, a nő, a gazdag, a szegény, a politikus, a theologus, az orvos, a technikus, a jogász, a gazda, az iparos, a kereskedő és a katona a fényűzésnek egymástól lényegesen eltérő értelmet tulajdonítanak. Egyik egyet, másik mást tart a maga szempontjából fényűzésnek. Legrégibb és legáltalánosabb azonban a fényűzésnek azon értelembe felfogása és elnevezése, mely szerint fényűzésnek tartatik mindig a javaknak ama fogyasztása, mely nélkülözhetők vagy fölöslegesnek tetszik.

Ezt pedig t. i., hogy mi nélkülözhető és fölösleges — különböző időben, különböző népek és egyének különbözőképen fogták föl és magyarázták aszerint a fényűzést; tanúsítja ezt a mindennapi tapasztaláson kívül az ó-, közép- és újkorból az emberiség művelődéstörténelméből meríthető számtalan adat. Roscher V. „Ansichten der Volkswirtschaft“ című művében egész sergét adja elő ily példák, melyek közül egynéhányat bátor leszek én is fölemlíteni.

Xenophon Cyropediájában, a persa birodalom felbomlásának okai közt, kiemeli azon elpuhító fényűzést, hogy a persák télen nemcsak fejüket, testüket s lábaikat fődik be, hanem karjaik végén is prómet, ujjaikon pedig keztyűt viselnek.

zényszó utolsó szótagjára a „kettőt“ számított egyének egy lépést hátra és jobbra lépnek, és ezek képezik a második sort.

Ha pedig a tanító megint egy sorba akarja hozni a tanulókat, akkor vezényli: *Egysor-ba!* mire a második sorbeliek balra és előre belépnek az előbbeni helyeikre, az első sor pedig semmit sem tesz, hanem helyt marad. Ezen állásból megint vezényelheti a tanító a tanulókat rendekbe, pl: *Szakasz-ba!* ami az előirt mód szerint történik. Ekképen történik az egyes rendek képezése. Ezután jön a kettős rendek képezése, mely ezen vezényszóra történik: *Kettős rendek jobbra-át!!* De mielőtt ezt vezényelné a tanító, megint az első sorral számláltatja: *egy! kettő! egy! kettő!* aszerint, mint az egyes rendek képezésénél mondva volt, azon megjegyzéssel, hogy a második sorbeliek is vigyázzanak arra, hogy az előtte álló melyiket mondotta: *egy-e, vagy kettő?* mert neki is azt kell tenni, mit az előtte valónak, t. i. midőn vezénylik: *Kettős rendek jobbra-át!!* arra az egész teszi a fordulatot, mind az első, mind a második sorban lévők; midőn pedig a fordulat megvan, amelyik kettőt számított és a reá fedező, azonnal lép egyet előre és balra, s így kész a kettős rendek képezése.

Ha pedig az előbbi rendekbe vissza akarja vinni a tanító növendékeit, akkor vezényli: *Rendek-be (vagy: Sorok-ba) vissza!!!* mire az előre léptek egy lépéssel hátra és jobbra visszalépnek. Ha pedig az arcállásba akarja a tanító a tanulókat visszahozni, vezényleni kell: *Balra-arc!*

Benedek Sándor,
szederjési ev. ref. tanító.

KÖZGAZDASÁG.

Néhány szó a gyümölcsfaiskola berendezéséről.*

E téren mintegy 20 évi tapasztalással bírok. Olvastam sokat, érintkeztem hazánk jeles pomológusaival szintúgy, mint a külföld notabilitásai nagy részével és főként dolgoztam és dolgoztattam.

E cikkeske célja nem elméleti megvitatása ezen kérdéseknek, de az, hogy néhány gyakorlati jó tanácsot adjak azon gazdatársaimnak, kik oszt-

* Mutatvány az „Erdélyi Gazda“ című hetilap idei 11-ik számából.

Aurelius római császár idejében a selyem egyenértékűnek tartatott az arannyal és viselése oly nagy fényűzés volt, hogy a győző Zenobius egy római császárnénak is megtagadta a selyemruha viselését; melyet sátoros ünnepeken s még vasárnapokon is a fővárosban már a szobaleányok is fölültenek és viselnek.

Dandolus, velencei krónikás, egy doge nejét fényűzőnek tartotta, mivel ujjai helyett kétágú aranyvillával étkezett; hozzátéven még e megjegyzést, hogy e természetellenességért meg is lakolt, mivel még életében büzhödt lett.

Angliában az ingviselet csak a 16-ik században vált általánossá. A 14-ik század végén bajor Izabella francia királyné ama fényűzése ellen, hogy ő volt az egyedüli francia nő, kinek kettőnél több inge volt, mindenütt felszóllaltak.

Németországban a reformáció idejében, még a középosztály is, rendszerint meztelenül aludott.

A zsebkendőnek szükségét még a nagyurak sem érezték a 15-ik században.

Az első kötött selyemharisnyát III. Henrik francia király (ki 1589-ben halt meg) viselte, s ezt nagy fényűzésnek tartották akkor; a gyapotharisnyát pedig Franciaországban csak e század elején kezdték általánosan viselni, s nálunk a kapcával szemben bizonyosan még ma is sok ember fényűzésnek tartja.

A kelet-indiai kávé, a nyugat-indiai cukor, a chinai thea még néhány század előtt luxusnak tartatott, s csak a leggazdagabbak asztalán jelentek meg. Mindezt 1848 után nálunk már a közép-

ják nézetemet, hogy ki gyümölcsöst akar ültetni, leghelyesebben cselekszik, ha csemetéit önmaga neveli, de kik nem érnek rá a kezelést mélyebben tanulmányozni, mielőtt munkához fognának.

Nem mondom el különböző sikerült kísérleteim történetét, nem az elkövetett tévedéseket és az ezeket követő nem egy kudarcot; erre szük lévén ezen lap köre, csak azt mondom el, lehetőleg népszerűen, kevés indokolással, hogy tapasztalataim utáni meggyőződés szerint bárki is, hogy rendezheti be faiskoláját és gyümölcsösét legcélszerűbben.

Tápszegény, sovány föld satnya csemetéket, rossz gyökérzetet nevel, az igen kövér helyen nevelt buja csemeték elgyengülnek az átültetés után és szülő fák lesznek belőlök. Iskolánk talaja tehát legyen jó közép erőben és fizikai jellemére nézve inkább kissé könnyű laza, mint igen nehéz szivós agyag.

Számítsuk ki, hány csemetét akarunk évente ültetni vagy eladni és hogy ennyit hány □ méternyi helyen lehet nevelni, azután tüzzünk ki alkalmas északnak vagy északnyugatnak fekvő helyen táblát, ott hol a fa jól nő, hatót, hol ellenben a fa fejlődése lassú, pl. kövecses, homokos, sivár talajon, nyolcat. Déli vagy keleti fekvés nem kívánatos, miután ily helyen az éjjeli fagyra közvetlen érve a csemetéket a nap ságára, sok kárt tesz bennök.

A táblákat, mielőtt az alanyokat beleültetjük, 60 vagy 80 centiméternyire forgassuk fel, mert jó gyökérzet csak kellőleg megporhanyított talajban képződhetik.

Nagy faiskolát csak árok- s eleven kerítéssel lehet védeni a marha ellen, mire legjobb az ákác, mert a galagonyát nagyon lepi a hernyó, s ez aztán a csemetékben is sok kárt tesz.

Míg iskolám kicsi volt, nádfallal kerítettem be azt és ez igen jól védte a nyúltól. Egy rendbeli jól kezelt nádfal eltart 4—5 évig.

Helyes a faiskolába káposztát, répát stb. ültetve, azt ott hagyni télire, s nagy hóban elhányni a hó tetején. Míg ezekből tart, a nyúl nem bántja csemetéinket.

A nagy kárt tevő egér ellen, ha sok mutatkozik ősszel, fel kell a csemetéket annyira halmozni földdel, hogy ha azon felül az egér körülérágya is a csemetének — különösen almának,

osztálynak sem jut eszébe fényezésnek tartani. Néhány év előtt a fotogén-világítás is csak a módosabb házaknál volt meg és a szegényebbek által fényezésnek tartatott. Ma tartja-e valaki annak?

Szóval alig találhatunk olyan árucikkeket, feltalálást, javítást, melyek most már nekünk is nélkülözhetlenek, de melyek kezdetben az emberek által ártalmas, haszontalan és felesleges fényezésnek ne tartattak volna.

A fényezés tehát relativ fogalom és erre vonatkozólag találóan jegyzi meg Melon, hogy a szegény földműves a vele ugyanazon faluban lakó földbirtokosnál már fényüzést talál; ez pedig a szomszéd város lakóját és ez a fővárosit tartja fényüzőnek.

Ami a fényezés fogalmát a nemzetgazdasági tudomány szempontjából illeti, jóllehet e tudomány megszületése óta minden nemzetgazdasági író foglalkozott annak meghatározásával, mindeddig, épen azért, mert a fényezés relativ fogalom, nem sikerült; sőt ez időszert a jelesebb nemzetgazdák tartózkodnak is annak határozott értelmezéséről és csak arra szorítkoznak, hogy annak hatásáról nyilatkozzanak, s ez által adják annak némileg magyarázó értelmezését is.

A nemzetek gazdálkodásában is a fényezés ép oly relativ jelentőségű, mint a társadalom egyes osztályainál.

Ha pedig annak következményeit helyesen akarjuk megbírálani, a kérdés viszonylagosságánál fogva — mint ép a gazdagság fogalmánál is — azon hatást kell minden egyes esetben megvizs-

szedernek — hóját, tavasszal le lehessen úgy vágni, hogy az oltáson felül, a nemes ágból maradhasson meg pár ép rügy, mely erős hajtásokat fog tenni; ez jelen cikk egyik főtárgya.

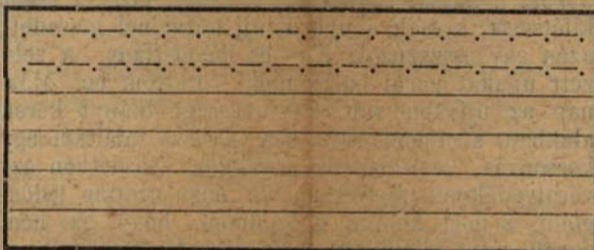
Ezen táblákból 4, illetőleg 6 van csemetével beültetve. Minden évben leürül egy tábla, s vadonokkal újonnan beültetetik egy másik. Kettő csemetéktől üresen, mondhatni ugarban van és bennök e 2 év alatt vetemények, különösen kapások termelhetők. Az ugar első évében kell a táblát, hol ez szükséges, mérsékeltén megtrágyázni is és a 2-ik ugar év végével ősszel berakni vadcsemetékkal.

Ha a minden évben kiürített tábla minden csemetéit elhasználni nem tudnánk, a fennmaradtakat, vagy melyek nem fejtettek ki eléggé, külön, rendszeren sorba ültetjük valahová, úgynevezett ispotályba, hogy tovább ápolhassuk és a rendszert mégis ne zavarják.

Hogy kiszámíthassuk, mekkora hely kell bizonyos számú csemete nevelésére, meg kell a rendszert határozni, melyszerint a táblákat be akarjuk ültetni.

Ki csak kevés válfajt, de egyből-egyből sok példányt akar szaporítani, beültetheti a kellő számú vadoncot annyi hosszú sorban, a sorokat 80 centiméterre egymástól és a csemetéket a sorban 40 centiméter közzel (lásd A.), ahány fajt szaporítani

A.

akar és minden sort egy és ugyanazon válfajjal nemesítvén meg, igen csekély jegyzés segítségével, tisztában tarthatja válfaját.

Ki sok fajt és egyből-egyből csak néhány példányt akar évenként nevelni, kivált, ha helye szük, be kell, hogy tábláját hosszában ágyakra ossza, s aztán az ágyakra rendszeren 3—5-ével, keresztsorokban nemesítse a fajokat, e kurta sorokat rendszeren, pl. Reutlingenben, 65 centiméternyire s azokban a csemetéket 30 centiméter távol lévén egymástól, mint a B. mutatja.

gálni, melyet a fogyasztó államra és általában a fogyasztásra, illetőleg a termelésre gyakorol. A megmért hatás fogja kijelölni, hogy a szóban forgó és a közéletben luxusnak tartott fogyasztás, a nemzetgazdaságtan által egyedül megkülönböztethető reproductív, nem reproductív, vagy e kettőt összefoglalva, produktív avagy improduktív és pusztító fogyasztás-e? De még világosabban szólva, e hatás mérve határozza meg, hogy az illető fényezés közvetlenül vagy közvetve újabb értékek keletkezésének, szaporodásának, a termelésnek vagy a meglévő értékek megsemmisülésének, pazarlásának vagy pedig még ezen felül maga a fogyasztó személy anyagi, szellemi s erkölcsi erői megsemmisülésének oka-e? Mivel pedig a fényezés, a fogyasztásnak, a nemzetgazdaságtudomány által megállapított alakjaiban, okvetlen megjelenik és önálló s különös fogyasztást nem képez, természetes, hogy a luxusnak — mely a közéletben oly nagy szerepet játszik — a nemzetgazdaságtanban hiányzik föltétlen alapja, s róla csakis mint a fogyasztás egyik általános alárendelt alakjáról szólhatni, de ezektől eltérő gazdasági tünetnyet nem szül.

Tehát a nemzetgazdaságban nem oly fontos és nagyjelentőségű kérdés a fényezés kérdése, mint a társadalomban.

Mindazonáltal, ha megengedjük is nemzetgazdaságunkban a fényüzést, egyet okvetlenül megkövetelhetünk és meg is kell követelnünk, t. i. azt, hogy a fogyasztás soha oly mérvben és irányban fejlődni ne engedtesse, melyben már a józan ész és erkölcsiség hatalmát érvényesíteni nem tudja.

(Vége köv.)

Kassai F. József.

B.

Az ágyak közt hagyni kell, egy-egy 30 centiméter széles mesgyét és ügyelni, hogy 2 szomszéd ágy sorocskái ne legyenek szemben egymással, mert ez zavart okozhatna.

Hol kevés a hely, e rendszer nem rossz, magának is vannak így rendezett tábláim, egyáltalában azonban nem ajánlom, nemcsak, mert igen elsűrűdve a csemeték nem fejlődhetnek ki szabadon, de azért sem, mert ez sok cövekezés és firkálással jár, ha az ember össze nem akarja a fajokat zavarni.

Mind az A., mind a B.-nél egy-egy sorban, sőt a B.-nél egy-egy ágyban is rendszeren ugyanazon nem van ültetve, pl. mind alma, vagy mind körtve, szilva, sat.

Tapasztalva mennyi bajt okoz az, hogy a számos vagy neves cövekeket ellopják, vagy a gondatlan munkások kitaposzák, kikapálják, és hogyha zavart nem akarunk, e rendszer mellett, nemcsak az irást kell nagyon rendszerben tartani, de a cövekelést is évenként 3—4-szer javítani, mi nagyobbacska faiskolánál iszonyú idővesztegetést szül; én egy egészen új, általam legalább sehol nem látott rendszer szerint rendezem faiskolám új tábláit.

Meggyőződtem ugyanis, hogy az sem vezet egyszerűen célhoz, ha az ember pl. egy hosszú almasorban 10 alanyt megolt, 3-at választóknak vadon hagy, megint olt más fajjal 10-et, megint oltatlan hagy 3-at s így tovább, mert nem minden oltás fakadván meg, vagy a vadonhagyottból is kivészvén egy vagy kettő is, ha a fajok széleit jelző cövekek eltűnnek, a fajok — a legjobb írás mellett is — könnyen összezavarodnak.

Én újabbban elvetve a B. szerinti 3-as vagy 5-ös apró sorokat, hosszú sorokba ültetem faiskolámban az alanyokat, de egy sort sem ültetek 1 nemből, pl. csak alma- vagy csak körtéből, de minden sorban ötösével, 10-esével, 2 nem, pl. alma és körte, majd cseresznye és szilva, vagy kajszin- és őszi barack váltakoznak. Így, ha a nemesítés sorozata jól fel van írva, semmi cövek nem kell, mert mindig kétségtelenül tudható, hogy a 2 körte-csemete közt eső alma mind egyféle, a 2 alma közé eső körte ismét egyféle, s így, ha még arra is ügyelünk, hogy a különböző nemekben, a fajokat katalógusi számok szerint sorba nemesítsük, az ellenőrzés gyermekjáték, s a zavar emberileg szólva lehetetlen.

C.

10 alma,	10 körte,	10 alma,	10 körte.
10 körte,	10 alma,	10 körte,	10 alma.
10 alma,	10 körte,	10 alma,	10 körte.
10 cseresznye, 10 szilva,	10 cseresznye, 10 szilva.		
10 szilva,	10 cseresznye, 10 szilva,	10 cseresznye,	10 szilva.
5 kajszin,	5 őszi,	5 kajszin,	5 őszi.
5 őszi,	5 kajszin,	5 őszi,	5 kajszin.

A C., azt hiszem jó fogalmat ad rendszeremről. Én tapasztalásból önküromon tanulva ezt, ajánlom gazdatársimnak elfogadásra. Egyformán célszerű ez kis és nagy iskolákban.

Nálunk, az erdélyi részekben, a tavaszi párosítást tartom legsikeresebb nemesítési módnak, még pedig nem hidegen folyó viasz- és gyapotszállal, de rendszeren kerti viasszal bekent papír-, vagy még inkább vászonszalagokkal. Ily módon neveltem igen szép őszi barackfákat is, az őszi barackot szilva-alanyba párosítva.

A szemzés, melyet az őszi baracknál nem mellőzhetünk, nem alkalmazható nálunk, mint fő-

nemesítési mód, mert száraz, szeles klímánk miatt, igen röviden tart a biztos szemzés ideje, s örülni kell, ha azalatt az ember az őszi barackkal s legfeljebb a többi csontárral elkészülhet. Ez elég kár, a szemzés adván a legszebb egyenes, erőteljes csemetéket.

A téli, kézbéli nemesítés — lehet ügyetlenségem miatt — nálam mindig csak félig-meddig sikerült.

A csemetéknek a faiskolábani idomítására nézve, általános tapasztalati szabálynak állíthatom fel:

a) a csemeték éves hajtásai mindig visszametszessenek felnyire. Csak így nevelhetünk zömök fákat, olyakat, melyek birják magukat és melyekhez kiültetéskor karó nem kell;

b) minden csemetét olyanná kell alakítani, amilyen — úgyszólván — maga lenni akar, pl. vétek és a fejlődést gátló nagy hiba, egy csemetéből, mely önkényt gulának indul, üstöt vagy magas tövű fát akarni nevelni, helyes csak az, elősegíteni, hogy minél szabályosabb gulává legyen, egymással súlyegyenben levő tagokkal;

c) általában legjobb nálunk a félmagas fa, mert a nyúl nem eszi meg alsó ágait, mint a gulát, és mert a szél nem törli oly könnyen össze, mint a magas tövűt, élete pedig hosszabb, mint a puja fáké.

A fák ültetésére, tapasztalatom szerint, nálunk jobb az őszi, mert a téli hó olvadása jól beiszapolja a csemetét és megfogazását biztosítja, míg az általánosabban ajánlott tavaszi ültetésnél, a szelek hamar kiszáritják, még a költségesen beiszapolt gyökereket is.

Ültetésnél szükséges a fa gyökereit és koronáját visszavágni, s tövét, épen a szél ellen, betakarni rothadt polyva vagy más kurta trágyával, hogy óvja a kiszáradástól. Nagyobb fák derekát is jó bekötni mohával vagy zsákvázonronggyal és azt nagy szárazságkor meg-meglocsolni.

A mi viszonyaink, a mi cselédeink közt, jobb rendes gyümölcsös-kerteket ültetni, mint a dülök széleit ültetni be gyümölcsfákkal, melyek oly igen feldíszítenek a gazdaságot, ha így egyenkint állva nem esnének mindig áldozatul a vandálistusnak.

A gyümölcsöst is legjobb északi vagy nyugati oldalba ültetni s felosztani táblára, hogy mindig csak azt kelljen főként őrizni, melyben épen érik a gyümölcs. Az egy és ugyanazon fajú csemetéket, pl. a pónyik- vagy batullen-almákat, egymásmellé kell ültetni.

Szedés helyesen csak dupla létráról kézzel történhetik, a nagybani eladás legcélszerűbb módja, a gyümölcsöt szedés előtt a fán árusítani el.

Tisza László.

KÖZEGÉSSÉG.

Egészségügyi apróságok.

I.

Perui balzsam.

(Balsamum peruvianum.)

Hogy ezen szer az őskorban minő tekintélyt vívott ki magának, bizonyítják azon szólásformák és közpéldabeszédek, melyek az enyhülés okozójáról mai napig fennmaradtak.

Csak 50 évvel ezelőtt is még hazánkban is hatása irányában a bizalom oly nagy volt, hogy alig volt oly kézműipar-műhely, hol vágó vagy fűrészkezeléssel dolgoztak, hogy az készletben ne tartott volna.

Az emberiség a jóról mindig a jobbra törekszik, néha eléri, de akárhányszor feledi törekvése közben azt, ami jó, s megelégszik a kevésbé jossal. Így ment a feledésbe s lett idegen a családok körében ezen régi házi jó barát; nevén nálunk: jóféle balzsam, balzsamolaj.

Nem lett volna bátorságom emlékéit fölébreszteni, ha tekintélyre nem hivatkozhatnám, de mert arra hivatkozhatom, még pedig németre és épen külföldre, azért álljon itt lehető tömört kivonatban az, mit dr Wiss Eduárd efelől felolvasott a berlini orvosi társulat 1876 október 11-én tartott gyűlésén:

„Felolvasásom célja egy régi, általam Amerikában gyakran alkalmazott gyógyszernek a feledékenység örvényéből kiemelése, s megérdemlett régi jó hírnevének méltatása által a további használatára ajánlása; ezen gyógyszer a perui balzsam. Én ezen szerrel jó eredménnyel gyógyítottam mindennemű sebzéseket, vágott, szagotott, vagy folytonossághiányt szenvedett sebzések lettek légyen. Alkalmazásánál észleltem, hogy mikor a balzsam a sebre tétetett vagy öntetett, kezdetben kevés égést okozott ugyan, de nem soká még a leggonoszabb sebzéseknél is a fájdalom megszűnt. A kezelésnél és kezelés alatt nem mutatkozott lobosodás, sőt ahol volt, ott is alább hagyott. Egyetlen esetben sem tapasztaltam, bármily szagotottak voltak is a sebek, hogy azoknál üszögös állapot fejtett volna ki, bármily idő- is égalji viszonyok között is. Minden sebzés ezen szerrel gyógyítva első hegedés útján gyógyult, amit más gyógymódnál legalább én soha sem tapasztaltam ily eseteknél. Hogy példákát is idézzek:

Egy éjjel egy sebzett ifjúhoz hívtam, kinek verekedés közben fejére több ütés tétetvén, azok a fejbőrt annyira összehasogatták, hogy az három nagyobb foszlányban a koponyáról leválva aláfuttyogott. A vér megállítása és a seb kitisztítása után a sebbe perui balzsamot töltöttem, s a sebzett széleket gyenge kötélekkel helyökre erősítettem. Másnap magam sem győztem bámulni, mikor a sebeket félig összeforrvá találtam, még pedig minden genyedés nélkül, s néhány nap alatt a sebzett teljesen meggyógyult.

Közelebről ismét egy esetet volt alkalmam szemlélni. Egy fiúnak kezére esett egy deszka az élével, s közép- és gyűrűs-ujjának első perceiről a bőrt a hússal együtt úgy leütötte, hogy a csont kilátszott, s csak a gyűrűs-ujj körmenél maradt azon egy összezúzott bőr- és húsfoszlány. A sebzett ujjakat perui balzsammal kötöttem be. Másnap az ujjakon volt folytonossági hiányt kerek alakban, s minden részeiben kitöltve találtam egy kocsonyás, de ruganyos anyaggal. Kezdetben azt vérolvadéknak tartottam, de nem tudtam ledörögölni, s meg kellett győződnöm, hogy az nem egyéb, mint jóindulatú sarjadzás. Ez történt aug. 9-én, s már 22-én a szélekről kezdve a bebőrödés is megtörtént, s a fiú ujjain egy sima higjegynél egyéb nem maradt.

A többi, amit még e szerről felolvasott, már szakembernek való. Azok, ha érdeklődnének iránta, a többit megolvashatják a Medicinisch Chirurgische Rundschau ez évi első számában.

A fennirtak hangosabban szólnak, hogysem én azokhoz valamit adhassak. De meg kell emlékezmem egy dologról.

Utóbbi időkben a perui balzsam helyét a karbolsav foglalta el. Amily nagyra becsülöm hatásában a karbolsavat az üszögös, rothadt és büdös genyedésű sebek- és fekélyeknél, s amily nagyra becsülöm fertőztelenítő hatását, épen úgy óvakodom annak friss, heveny sebzésekre alkalmazásától.

Lehet, hogy azok, kik ellenkező nézetben vannak, helyteleníteni fognak; mert hallottam, sőt láttam is annak alkalmazását friss sebeknél. De én épen azért nem alkalmazom, s nem ajánlom senkinek, mert szememmel láttam az eredményt, melyet eszközölt.

L. J.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Az országgyűlési tanácskozások második időszaka bezáródott e hó 17-én, s a harmadik tanácskozási időszak megnyílt 19-én.

— A székely művelődési és közigazgatási egyesület Budapesten székely központi választmányra évkönyvet adott ki 1876-ra. Szerkesztette Buzogány Áron, az egyet titkára. Ára 40 kr. A tagok ingyen kapják. Talpra esett gondolat. Az egyesület ismertetésének leghelyesebb útja. Ez egyesület ügyeiről bővebben fog lapunk is szólni.

* Az almási uradalmat — írja az „Erdélyegyházmegyei Értesítő” — a róm. katolikus tanulmányi alap részére megvettük előbbi tulajdonosa Leitnérné asszonytól 400,000 frt úrbéri papírral. Az uradalmat március 5-én adta át a tulajdonosné egész ünnepélyességgel az új birtokos hivatalos megbízottja dr Éltes Károly ő méltóságának. Az uradalom tisztviselői, s a helység lakosai jelenlétében Leitnérné asszony átadta a kulcsokat dr Éltesnek, kijelentve, hogy a n-almási uradalmat a tanulmányi alap birtokába engedi át a megejtett vásár után. Dr Éltes ezután egy szép alkalmi beszédet tartott az összegyűlteket előtt, kiemelve, hogy az uradalomnak jövőre milyen szép és milyen áldásos missziója lesz. Jövedelme szegénysorsú ifja-

kat fog segélyezni tanuló pályájukon. A jelen voltak örömmel és éljenzéssel fogadták a beszédet, s a helység egyik tagja válaszolt reá, éltetve az új tulajdonos képviselőit. Dr Éltes a szokásos három kapavágást is megtevé, következett a vig áldomás, melyen az egész község résztvett. Amint tudósítónk írja, e vásár rendkívül előnyös volt. Az almási uradalmat Leitner évek előtt gr. Csákytól 400,000 frton vette (míg most 400,000 frt úrbéri papírral vétetett meg), s azóta mintegy 80,000 frt befektetés történt. Ez uradalom jelenleg többet ér egy félmilliónál s értéke növekedni fog folytonosan, ha szakértelemmel fogják kezelni. A dologban az is örvendetes, hogy egy nagy uradalom idegen kézből visszajött, még pedig tisztességes haszonnal.

— A helybeli jótékony nőegylet f. hó 19-én a városház nagytermében megtartotta ez évben hetedik fillérestélyét, következő műsorozattal: 1. „Népdalok”, előadta az ev. ref. kollegiumi ifjusági zenekar. 2. „Háziasság a nőknél”, írta és felolvasta Zajzon Ferencné. 3. „A szépmesterségek köréből”, írta és felolvasta Váro Ferenc tanár. 4. „Angyal és ördög”, Szász Károlytól, szavalta Madarász Matild. 5. „Promenad-polka”, előadta az említett zenekar. 6. „Bál előtt és bál után”, humoreszk, felolvasta Gyalokay Mózesné. 7. „Induló”, előadta az említett zenekar. Voltak 95-en, gyűlt 2 frt 84 kr. Ezenkívül már még csak egy fillérestély fog tartani, f. hó 26-án, melyre minden ügybuzgó tagot, kik a nevezett estélyek iránt érdekeltséggel viselődnek, tisztelettel meghív a r. b. elnök nevében Zajzon Ferencné, egyl. jegyző. Sz.-Udvarhely, 1877 március 20-án.

— Nyilvános köszönet. A helybeli műkedvelőtársulat által folyó hó 4., 7., 10. és 11-én rendezett előadások tiszta jövedelmének egyharmada az itten szervezködő tűzoltó-egylet alapja javára ajánlatván fel, az 50 frtra kiegészített összeg-mai napon az egyet parancsnokságának át is szolgáltatt. Fogadják azért az egyet nevében halás köszönetünket. A sz.-udvarhelyi tűzoltó-egylet parancsnoksága. Sz.-Udvarhelyt, 1877 március 15-én. Diémár Károly, főparancsnok. Liszkay Károly, segédtsz.

— Felhívás. Ezennel felkéretnek mindazon ivartartó urak, kik a helybeli tűzoltó-egylet részére pártoló és működő tagok gyűjtésével bizattak meg, hogy a aláírási ivateket, a netán már beszédett díjakkal együtt, alóirtához folyó évi ápril 1-éig annnyival inkább beküldeni sziveskedjenek, mivel az ugyanakkor megkezdendő pártoló díjak általános beszédése és nyugtázása zavarokra szolgáltatna alkalmat. A sz.-udvarhelyi tűzoltó-egylet parancsnoksága megbízásából. Sz.-Udvarhelyt, 1877 márc. hó 22-én. Liszkay Károly, tűzoltó-segédtsz.

— Seyfried Ernő, városunk szülötte, a kolozsvári tud. egyetem orvosi karánál kitűnő szorgalommal végzett hallgató, orvostudori szigorlatait szép sikerrel letévén, márc. 21-én 1/2 órákor az egyetemi díszteremben ünnepélyesen orvostudorrá avatattott.

— Szabó Gábor bethlenfalvi róm. kath. tanító úr értesíti az érdeklötteket, hogy az ő kertjében található nemesített alma- és körtefacsemetéket, két éveseket, m. e. 46 drbot, darabját 50 krba számítva. Rendelkezése alatt áll továbbá m. e. 450 vadcesmete, drbja 5 kr.

— László Ignác farcádi református lelkész úr tudatja, hogy Farcádban a faiskola-rendezési munka épen folyamatban lévén, aki meglátogatja, útmutatással szivesen szolgál. Sőt azon ajánlatot teszi, hogyha faiskola berendezésére — de csakis e célra — valakinek szüksége volna egy éves almafapalántra, néhány százzal szolgál, százat 20 krba számítva. Meg vagyunk győződve, hogy legalább fiatalabb tanítótársaink két kézzel fogják megragadni a kínálkozó alkalmat, tapasztalatból tudván, hogy egy látás megér száz hallást.

— Kis-Küküllőmegyében, Bonyhán, egy anya két fiat szült, de a nagy veszélyből csak orvosi segély mentette ki. Ezért az érdeklöttek forró köszönetet nyilvánítanak Bodrogi Márton orvos úrnak, mint aki szakavatottságával egyszerre három életet mentett meg a nagyon is valószínű haláltól.

SZERKESZTŐI IZENETEK.

6. B. K. B. úrnak M.-Óvárótt. Ha kérső legalább az illendőség követelményeinek megfelelően: szivesen; de így... átadtuk az örök feledésnek.

7. K. D.-nak Egében. Mindkét küldemény jöni fog, de kivált a gazdasági rovat összehalmozódott közleményeiben sorrendet az időszakra szab. Szives elnézést kérem és romélem.

8. A. L. úrnak H.-Karácsonfalván. Mai számunkból kénytelenek voltunk visszavonni, de a jövő számban.

9. H. S. okleveles kertész úrnak Tarcsafalván. Lapunk házi rendjében a szakképzettékné épen első sorban lévén szava: szives közreműködését nemcsak örömmel fogadjuk, hanem épen kérve-kérjük. Küldeményét közölni fogjuk.

10. R. K. úrnak Kolozsvárat. Ném szolgálhatunk.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: Szakács Mózes.